

Aktuální otázky spolupráce mezi OSPODem a školou

Funkce rodiny – pozitivní rozměr

- Rodina je nepostradatelnou institucí jak pro děti, tak i pro její dospělé členy
- Hraje významnou roli především v předávání hodnot a zkušeností (především mezigeneračně)
- rodina a rodinné prostředí skýtá každému členu určité vzory chování, na základě kterých si utváří obraz mužské a ženské role, jednotlivé členy učí, jak by měli fungovat v procesu interakce a dává jim možnost si tyto získané dovednosti prakticky ověřit
- Rodinné prostředí pak ovlivňuje celkový vývoj jedince a působí na osobnostní stránku dítěte, rodina má přímý účinek na oblast fyzického, mentálního a sociálního vývoje

Funkce rodiny – negativní rozměr

- Rodinné prostředí tedy může mít jistě velký přínos jak v pozitivním slova smyslu, tak ale i v tom negativním – může mít také značně nepříznivý vliv nejen na děti, ale též na ostatní její členy
- Problematické oblasti: rodiny ohrožující dítě, rodiny se závislým členem, rodiny v/po rozvodu, rodiny ohrožené domácím násilím, rodiny týrající, zneužívající a zanedbávající dítě, atd. – škála problému aktuálně narůstá a je velmi široká
- V těchto a dalších situacích mohou rodiny, a specificky pak děti, potřebovat zvláštní ochranu a pomoc

Prostor pro podporu a pomoc

- Orgán sociálně-právní ochrany dětí (také OSPOD) – dle zákona 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí chrání práva dítěte na příznivý rozvoj a řádnou výchovu, zajišťuje ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a pracuje na obnovení narušených funkcí rodiny (sanace rodiny), zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině
- Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je **zájem o blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny** a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči – jedná se o poměrně komplexní činnost, ke které je potřebná širší spolupráce dalších odborníků

Některé kompetence OSPODu

- Zaměstnanci OSPODu jsou v souvislosti s plněním svých úkolů kompetentní navštěvovat dítě a rodinu v místě jeho bydliště,
- ale také i v prostředí, kde se dítě zdržuje – tedy např. i ve škole.
- V tomto ohledu by měla škola poskytnout součinnost (může se jednat např. o rozhovor s dítětem – pak je vhodné zajistit i vhodný prostor, v některých případech, jak uvádějí i oslovení pracovníci OSPODu, je žádoucí přítomnost pedagoga mateřské školy, kterého dítě zná).
- Pracovníci OSPODu jsou oprávněni pořídit obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy dítěte a prostředí, v němž se dítě zdržuje, je-li to třeba pro účely ochrany práv dítěte.
- Tuto shora uvedenou činnost jsou tito pracovníci kompetentní vykonávat na základě zvláštního oprávnění vydaného tímto orgánem, v němž je uvedeno **jméno, popřípadě jména a příjmení zaměstnance, titul a zaměstnavatel a vymezena činnost, kterou může tento zaměstnanec vykonávat.**

Typické situace, se kterými se OSPOD setkává

- rodiče dětí zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,
- děti byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěření dítěte do její výchovy,
- děti vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití,
- opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte,

Typické situace, se kterými se OSPOD setkává

- děti na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
- děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
- děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
- děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

Potenciální členové multidisciplinární spolupráce – posuzování potřeb ohroženého dítěte

- státní organizace vykonávající veřejnou správu,
- zdravotnická zařízení a ordinace samostatných lékařů, zejména pediatriů,
- psychologové,
- speciální pedagogové,
- logopedi,
- nestátní neziskové organizace poskytující sociální služby,
- policie,
- probační a mediační služba,
- pěstounské rodiny,
- školy a školská zařízení, aj.

Škola jako možné místo identifikace ohroženého dítěte

- proces identifikace ohrožené rodiny probíhá vně systému sociálně právní ochrany dítěte!!!
- Kdo se podílí/může podílet na identifikaci?
 - Sousedé
 - Pediatr/ošetřující lékař
 - Policie – dítě obětí, případně svědkem (domácí násilí)
 - Nízkoprahové zařízení/zařízení pro volnočasové aktivity
 - Samotné dítě – přijde na OSPOD
 - Škola!!! – proč?

Roviny spolupráce

- **A) Povinná vlastní iniciativa na straně školy**
- Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti, jsou povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví. Pokud o to ten, kdo učinil oznámení podle věty první, požádá, obecní úřad obce s rozšířenou působností ho informuje ve lhůtě 30 dnů ode dne, kdy oznámení obdržel, zda na základě skutečností uvedených v oznámení shledal či neshledal, že jde o dítě uvedené v § 6.
- **Při plnění povinností podle věty první a třetí se nelze dovolávat povinnosti zachovat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu.**

Vyjádření pracovníků OSPODu

- S nahlášením situace ze strany školy se příliš často neseťkávají
- Přehled nahlášených situací:
 - nahlášení zanedbaného dítě
 - ponechání dítěte v mateřské škole rodičem (resp. nevyzvednutí si dítěte do ukončení provozu zařízení v daný den)
 - neuhrazené stravné a školné
 - podezření na špatné zacházení s dítětem nebo týrání dítěte
 - v rámci sledování povinné školní docházky upozorňují na děti, které nenastoupily do MŠ/ZŠ a patří do jejich obvodu dle trvalého pobytu. OSPOD pak zjišťuje, kde dítě bydlí, zda a do které MŠ nastoupilo a případně činí potřebné kroky k zajištění povinné školní docházky.
 - dotazování OSPODu, jak je to s vyzvedáváním dítěte ze strany rodičů po rozvodu, kdy dítě je např. svěřeno výhradně do péče jednomu z nich

Vyjádření pracovníků OSPODu

- Případnou informaci/spolupráci by uvítali:
 - Děti tráví v MŠ/ZŠ nemalou část dne
 - Navázaná důvěra dětí k pedagogům
 - Prostor pro pedagogy vypořádat situace a problémy
 - k řešení problému mají nástroje a zákonné možnosti oproti školám/organizacím, které se často sami trápí s řešením „na vlastní pěst“
- **Námět k diskuzi – jaké jsou překážky/obavy na straně škol/pedagogů...?**

Ad ohlašovací povinnost – §7

- (1) Každý je oprávněn upozornit na závadné chování dětí jejich rodiče.
- (2) Každý je oprávněn upozornit orgán sociálně-právní ochrany na porušení povinností nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti, na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, nebo na skutečnosti uvedené v § 6 písm. b) až h); tím není dotčena povinnost vyplývající ze zvláštního právního předpisu.
- Pozn.: podnět lze podat i anonymně

OSPOD a mlčenlivost

- jsou povinni podle zákona o SPO zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně právní ochrany nebo v přímé souvislosti s tím seznámili (§ 57).
- **Také jsou povinni zachovávat mlčenlivost o osobě, která upozornila orgán sociálně právní ochrany na možné ohrožení dítěte**
- Mlčenlivost jsou povinni zachovávat i po skončení pracovního poměru
- Povinnost mlčenlivosti platí i pro pověřené osoby a jiné fyzické osoby, které se při spolupráci s orgány sociálně právní ochrany a zařízeními sociálně právní ochrany seznámily s údaji, o nichž jsou zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany povinni zachovávat mlčenlivost.

Otázka – jak byste v této situaci jednali??

- §8 (1) Dítě má právo požádat orgány sociálně-právní ochrany a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, kterým podle zvláštních právních předpisů přísluší též ochrana práv a oprávněných zájmů dítěte, pověřené osoby, **školy, školská zařízení** a poskytovatele zdravotních služeb o pomoc při ochraně svého života a dalších svých práv; tyto orgány, právnické a fyzické osoby a pověřené osoby jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc i bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

Roviny spolupráce

- **B) Povinná spolupráce školy na vyžádání ze strany OSPODu**
- povinnost školy vypracovávat na žádost orgánu sociálně právní ochrany dětí zprávu o prospívání dítěte
- Tyto zprávy se mohou týkat celé řady oblastí, resp. vždy v návaznosti na situaci a problém, který je u daného dítěte řešen
- Zprávy jsou dožadovány v rámci sledování rodiny, kde byl stanoven soudem dohled, v situaci, kdy je dítě svěřeno do pěstounské péče, anebo je péče rodičů o dítě ze strany OSPOD dlouhodobě sledována pro určité nedostatky v péči

Vyjádření pracovníků OSPODu – zkušenosti, co po školách žádají

- Zda dítě dochází do mateřské školy
- Zda rodiče platí řádně a včas „školovné“ případně další související poplatky
- U předškolních dětí – zda pravidelně do mateřské školy docházejí, či zda a jak často je jejich absence omlouvána
- Zda dítě dochází např. na doporučenou logopedickou péči
- Zda je docházka dítěte pravidelná a včasná
- Jaké je zapojení dítěte do kolektivu (socializace), jak vystupuje vůči ostatním dětem a jak k pedagogům
- Hygienické návyky, oblékání, přezouvání, připravenost dítěte do školy
- péče rodičů o dítě z pohledu mateřské školy
- Spolupráce rodičů se školou, účast rodičů na třídních schůzkách
- Prospěch dítěte, domácí příprava a domácí úkoly
- Účast na případových konferencích (viz dále)

Případová konference

- plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť
- Cílem setkání je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte
- Mezi hlavní cíle případové konference patří následující:
 - rychle reagovat na vzniklou situaci ohroženého dítěte nebo jeho rodiny,
 - vyhodnotit situaci dítěte a jeho rodiny s cílem nalézt optimální řešení,
 - vytvářet osobní kontakty a podpůrnou síť rodině,
 - aktivizovat rodinu,
 - koordinovat péči a získat nástroj pro kontrolu plnění domluvených kroků.
- <https://www.youtube.com/watch?v=wJFFmmKtIL8>

Případová konference

- hlavní kompetenci má OSPOD, který ji svolává a realizuje za účelem řešení konkrétních situací ohrožených dětí a jejich rodin
- Konferenci vede nezávislý facilitátor
- spolupráci s rodiči/jinou osobou odpovědnou za výchovu dítěte s dalšími přizvanými osobami, zejména:
 - zástupci škol, školských zařízení,
 - zařízení poskytovatelů zdravotních služeb,
 - orgánů činných v sociální oblasti,
 - orgánů policie,
 - státních zástupců,
 - odborných pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče,
 - poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob,

Některé zkušenosti ze spolupráce OSPODu s dalšími odborníky

- 30 % oslovených pracovišť OSPOD považuje za komplikovanější kontakt s psychiatrem a psychologem,
- pro více než 20 % pracovišť je pak obtížná spolupráce se školou, praktickým lékařem či sociálními službami pro rodiny, děti a mládež. (Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi. 2014)
- neplnění oznamovací povinnosti nelze považovat za výrazný problém.
Výjimkou v tomto trendu je praktický lékař a zejména pak škola.
- Mezi nejčastěji zmiňované problémové oblasti spolupráce ze strany školy byla zmiňována
 - a) nedůvěra k pracovníkům OSPOD,
 - b) obava ze zatěžování OSPODu problémy, které by dovedli řešit sami,
 - c) rozdílné názory na postup při hledání optimálního řešení situace dítěte,
 - d) neplnění oznamovací povinnosti z důvodu obav z výčitek ze strany rodičů.

Spolupráce s OSPODem v situaci kdy je dítě pachatelem

- Šikana
- Krádeže
- Užívání návykových látek
- Většinou řeší metodiky prevence – Jaká je Vaše zkušenost?

Konkrétní témata k diskuzi – náměty pro řešení

- Podezření na fyzické násilí vůči dítěti:
- Dívka ve věku 11 let, kolektivu se straní, ve třídě nemá mnoho kamarádů, plachá. Často se objevují modřiny na předloktí. Dívka odůvodňuje, že pocházejí ze sportu. Některé děti se při tomto odůvodnění usmívají a projevují nesouhlas. Rodiče se školou příliš nespolupracují, na třídní schůzky docházejí sporadicky.
- Otázky:
- A) Jak byste s daným případem pracovali?
- B) Kde je pro Vás/Vaši školu hranice, kdy byste situaci řešili v rámci školy a kdy byste situaci řešili v součinnosti s OSPODem?

Konkrétní témata k diskuzi – náměty pro řešení

- Dítě v rozvádějící se rodině:
- Chlapec, 9 let. Rodiče se rozvádějí (informaci má vyučující od staršího sourozence). Chlapec chodí do školy téměř každý den unavený, v hodině pospává. Pravidelně absentuje domácí příprava (na vyučování není téměř nikdy připraven). Chlapec se svěřil, že se rodiče doma často hádají, a posledně to bylo prý nejhorší...více o tom mluvit nechtěl, rozplakal se.

Použitá a doporučená literatura

- Analýza sítě služeb pro práci s rodinami a dětmi. 2014. SocioFactor. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/17905/analyza.pdf>
- Kraus, B. 2008. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál.
- Manuál k případovým konferencím. 2011. MPSV. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf>
- Matoušek, O., Pazlarová, H. a kol. 2014. Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál.
- Výrost, J., Slaměník, I. 1998. Aplikovaná sociální psychologie. Praha: Portál.
- Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.